

Joanna Strzelecka

"Przezviska i przydomki w językach słowiańskich", red. Stefan Warchoł :
cz. 1, Lublin 1998 ; cz. 2, Lublin 1999 :
[recenzja]

Prace Językoznawcze 2, 199-212

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przezviska i przydomki w językach słowiańskich. Pod red. Stefana Warchoła. Cz. 1. Lublin 1998. Cz. 2. Lublin 1999. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

Praca *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich*, opublikowana jako 14. i 15. tom „Rozpraw Sławistycznych” Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, to dwutomowy zbiór referatów VI Międzynarodowej Konferencji Sławistycznej, która odbyła się w Lublinie 23–25 listopada 1995 r.

Artykuły zbioru wszechstronnie ujmują problematykę przezvisk i przydomków w językach słowiańskich: polskim, rosyjskim, słowackim, ukraińskim, białoruskim i bułgarskim, funkcjonujących na obszarach etnicznie jednolitych, a także na pograniczach: polsko-białoruskim i polsko-ukraińskim. Jeden z tekstów opisuje zjawiska językowe zachodzące w polszczyźnie Polaków mieszkających w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej; przedmiotem badań kilku innych są przezviska i nazewnictwo nieoficjalne w języku artystycznym i literaturze. W tomie pierwszym znajduje się też obszerny artykuł poświęcony przezviskom i wyzviskom zwierząt.

Autorzy poddali materiał onomastyczny – historyczny i współczesny – analizie historyczno-etymologicznej, słowotwórczej, morfologicznej, funkcjonalnej i semantycznej. Posłużyła ona ustaleniu cech przezvisk i przydomków oraz ich pozycji w poszczególnych językach słowiańskich.

Zbiór zawiera także artykuły ujmujące wiodące zagadnienia od strony teorii języka i przedstawiające wiele nowych poglądów i propozycji ważnych dla badań onomastycznych (np.: Ananiewa, Cieślukowa, Czyżowski i Gala, Warchoła), co w połączeniu z faktem, że artykuły ilustrowane są bogatym materiałem historycznym i gwarowym, pozwala zainteresowanym antro- i zoonimią zapoznać się z tą niezwykle ciekawą problematyką w sposób pełny i satysfakcjonujący.

Część pierwsza, wydana w 1998 r., zawiera słowo wstępne redaktora tomów Stefana Warchoła oraz ułożone w porządku alfabetycznym prace autorów od litery A do litery O. Są to:

1. Zofia Abramowicz, Danuta Kosior: *Nieoficjalne nazwy osobowe na polsko-wschodniosłowiańskim pograniczu* (s. 11–25), streszczenie w języku angielskim (s. 26).

W artykule poddane zostały analizie nieoficjalne nazwy osobowe funkcjonujące w podbiałostockich wsiach: Brończany, Hryniewiczze, Koplany oraz wsi i kolonii Lewickie, których mieszkańcy, obok języka polskiego, używają gwary o cechach białoruskich. Analiza nieoficjalnych nazw własnych zawarta w artykule opiera się na wyodrębnieniu czterech typów antroponimów:

a) nazw deminutywno-hipokorystycznych od imion chrzestnych, np. *Stach*, *Henio*, *Mańka*, *Toluśko*;

b) nazw przynależnościowych, patronimicznych i matronimicznych, np. *Kaziuk, Karolicha*;

c) przezwisk, np. *Każu-Każu, Gorbaczow*;

d) przydomków, np. *Hałasy, Pawluki* itp.

Granica między niektórymi typami nie jest ostra. Zakwalifikowanie odimienionych form deminutywno-hipokorystycznych i przezwisk utworzonych na bazie imienia chrzestnego do form deminutywno-hipokorystycznych lub przezwisk bywa uzależnione od czynników pozajęzykowych.

2. Natalia Ananiewa: *Miejsce i funkcje przezwisk w słowiańskich systemach onomastycznych (na przykładzie języka polskiego i rosyjskiego)* (s. 27–36), streszczenie w języku angielskim (s. 37).

Uwzględniając dychotomie: diachronia – synchronia, centrum – peryferia oraz funkcja prymarna – funkcja sekundarna, autorka wyodrębnia w klasie przezwisk trzy grupy:

a) przezwiska bądź przydomki w ujęciu diachronicznym, np. przezwiska, które stały się podstawami pochodnych nazwisk; przydomki królów i książąt, carów;

b) przezwiska, które funkcjonując obecnie w określonym środowisku lub grupie społecznej, pełnią funkcję prymarną – korporatywną, czyli są sygnałem przynależności do pewnej zamkniętej grupy. Mają one potoczny charakter i nacechowanie ekspresywne. Autorka przytacza przykłady z mowy kibiców wyścigów konnych w Moskwie, uczniów i studentów moskiewskich szkół. Zwraca uwagę na przynależność do tej grupy przezwisk i derywatów ekspresywnych o funkcji przezwiskowej, powstających na łamach tygodnika „Nie”;

c) przezwiska występujące w funkcji sekundarnej jako *licentia poetica*, np. w literaturze rosyjskiej u Czechowa, Gorkiego, Niekrasowa itd.

3. Григорій Аркушин: *Силенськи прізвиська* (s. 39–43), streszczenie w języku angielskim (s. 43).

Autor przedstawia strukturalno-semantyczną analizę 667 przezwisk zebranych między rokiem 1950 a połową lat 90. we wsi Sylno (Sylne), leżącej w południowo-wschodniej części Wołynia. Ze względu na motywację są one podzielone na 12 grup; 93% przykładów to derywaty odrzeczownikowe.

4. Тодор Балкански: *Българските прякори и прозвища* (s. 45–50), streszczenie w języku angielskim (s. 50).

Autor omawia charakterystyczny dla bułgarskiej onomastyki termin *relationym*, wprowadzony w miejsce opozycyjnych terminów *priakor* i *prozvište*. Termin ten zdefiniowany jest jako dopełniające dodatkowe imię, odzwierciedlające stosunek mówiącego do osoby nazywanej. Autor podaje m.in. przykłady etnonimów,

etnografonimów, relationimów urzędników państwowych i hierarchów kościelnych, ochroniarzy itp.

5. Стефан Брезински: *Прозвища и прякори в съвременната българска езикова действителност* (s. 51–57), streszczenie w języku angielskim (s. 58).

Autor analizuje trzy grupy współczesnych przezwisk:

a) przezwiska motywowane wyglądem zewnętrznym, szczególnie żywe wśród dzieci i młodzieży;

b) kryptonimy – przezwiska nielegalne, niemotywowane;

c) przezwiska osobistości politycznych, będące wyrazem oceny społecznej elit rządzących.

Tym ostatnim poświęcił autor wiele miejsca. Na przykładach zaczerpniętych z bułgarskiej prasy analizuje mechanizmy ich powstawania.

6. Ганна Бучко, Дмитро Бучко: *Неофіційні та сімейно-родові іменування в сучасній антропонимії Бойківщини* (s. 59–68), streszczenie w języku angielskim (s. 68).

Bojkowszczyzna zajmuje centralną i zachodnią część Ukrainських Karpat. Materiał analizowany w artykule (ponad 500 przykładów) pochodzący z 60 wsi, sklasyfikowany został przez autorów w dziewięciu typach. Wśród nich są przezwiska motywowane wyglądem nosiciela, cechami charakteru, pochodzeniem, sposobem mówienia itp. Pojawiły się przykłady motywowane literaturą i serialami TV. Ważnym elementem nieformalnego systemu antroponimicznego w rejonie Bojkowszczyzny są dziedziczone po przodkach przydomki, występujące wyłącznie w liczbie mnogiej i derywowane od imienia, nazwiska lub przezwiska członka danej rodziny za pomocą morfemu *-owi*, *-uni*, np. *Базові*, *Березюкові*, *Богачові*, *Гасині*.

7. Aleksandra Cieślíkowa: *Miejsce przezwiska w systemie antroponimicznym (historia a współczesność)* (s. 71–78), streszczenie w języku angielskim (s. 79).

Autorka, ustosunkowując się do opinii innych językoznawców, charakteryzuje przezwisko w aspekcie semantyczno-stylistycznym, pragmatycznym, socjologicznym i psycholingwistycznym. Przezwiska, które często wywodzą się z nazw, powstających w stylu potocznym, dostarczają wiedzy o człowieku, jego działaniu, widzeniu świata, a przede wszystkim o widzeniu bliźnich. Artykuł jest próbą ustalenia miejsca przezwiska w systemie antroponimicznym w oparciu o wszystkie wyżej wymienione aspekty.

8. Feliks Czyżewski, Sławomir Gala: *Przezviska jako kategoria „in statu nascendi”* (s. 81–89), streszczenie w języku angielskim (s. 89).

Artykuł pokazuje mechanizmy przekształcania się rzeczowników apelatywnych lub innych części mowy w nazwy własne. Analizuje opozycję przezwiska – nazwy własne w trzech płaszczyznach:

- a) leksykalno-etymologicznej;
- b) morfologicznej;
- c) semantycznej.

Autorzy dochodzą do wniosku, że genezę przezwiska należy tłumaczyć znaczeniem leksykalnym i funkcją stylistyczną wyrazu podstawowego w przypadku przeniesień bądź znaczeniem leksykalnym wyrazu podstawowego i funkcją kategoriałną w przypadku derywatów. Przewiska są więc – w ujęciu genetycznym i funkcjonalnym – sekundarne względem apelatywów, zachowują związki semantyczne lub semantyczno-stylistyczne, stąd można je określić jako motywowane etymologicznie. Obszerny materiał egzemplifikujący tezy artykułu pochodzi z obszaru ziemi piotrkowskiej.

9. Leonarda Dacewicz: *Lokalny antroponimiczny mikrosystem nazewniczy* (s. 91–101), streszczenie w języku angielskim (s. 101).

Tekst poświęcony jest problemowi lokalnych mikrosystemów antroponimicznych. Najczęściej zetknąć się z nim można w środowiskach wiejskich. Funkcjonujący w określonych miejscach mikrosystem nazewniczy tworzą nieoficjalne nazwy własne osobowe (np. skrócone i przekształcone nazwiska *Terpiłowiec* – *Terpiłowski*, *Soć* – *Socewicz* itp.), przydomki, przezwiska, hipokorystyczne postaci imion urzędowych, gwarowe formacje patronimiczne i matronimiczne.

Analizowany materiał pochodzi z 18 miejscowości dawnego województwa białostockiego.

10. Kazimierz Długosz: *Elementy obce w strukturze współczesnego przezwiska polskiego* (s. 103–118), streszczenie w języku angielskim (s. 119).

W tradycyjnych przezwiskach element obcy był naprawdę rzadkością. Tylko w nielicznych można było odnaleźć wpływy rosyjskie, związane z nauczaniem tego języka w szkole. Obecnie, ze względu na otwarcie na świat, sytuacja uległa zmianie. Pęd do języków obcych, mody językowe, chęć odróżnienia się od ogółu, manifestowanie swej wiedzy (tu: znajomości języka obcego) to tylko niektóre z przyczyn pojawiania się elementów obcych w przezwiskach.

Podstawą analizy jest materiał zebrany w latach 1988–1995 w kilkudziesięciu szkołach, kolegiach językowych i wyższych uczelniach m.in. Warszawy, Krakowa, Łodzi, Gdańska, Poznania, Kielc, Szczecina, Gorzowa, Tych, Koszalina, Radomia, Słupska (ok. 1500 przykładów). Autor zwraca uwagę na adaptację fonetyczną, np. *Lajra* (od *Lira*), *Ciba* (od *Zięba*); gramatyczną, np. *Traka* (od ang. *truck*); działalność słowotwórczą, np. *Miełoćka* (ros. *мелоч* 'drobiazg') – obca podstawa + polski formant i odwrotnie – polska podstawa + obcy sufix, np. *Czades*

(od *czad*), *Byker* (od *Bykowski*) itp. Podaje przykłady przezwisk niederywowanych, np. *Mufel* (niem. *Muffel* 'ryj'), *Fet* (ang. *fat* 'gruby'), a także złożzeń, zestawień i zrostów będących dowodem dużej pomysłowości ich twórców.

11. Teresa Giedz: *Przezviska o charakterze metaforycznym i metonimicznym mieszkańców wsi Brzeźno w woj. chełmskim* (s. 121–125), streszczenie w języku angielskim (s. 126).

W artykule omówiono przezviska o charakterze metaforycznym, np. *Pączek*, *Pampek*, *Pyza*, *Szkatuła* – o grubych, *Perfuma* – o obficie plującym podczas mówienia, oraz przezviska o charakterze metonimicznym, np. *Śrubka* – ten kto zbiera śrubki i lubi majsterkować, *Sołodyzek* – kobieta, która w dzieciństwie lubiła słodczye itd.

12. Ольга А. Губина-Полетаева: *К вопросу о белорусско-балтийских языковых отношениях (балтийские элементы в белорусских фамилиях восходящих к прозвищам)* (s. 127–140), streszczenie w języku angielskim (s. 140).

W szkicu dotyczącym białorusko-bałtyckich kontaktów językowych autorka przedstawia historię i stan badań nad tym ważnym dla slawistyki zagadnieniem. Materiałem do analizy są antroponimy białoruskie, litewskie i łotewskie. Otrzymujemy przegląd formantów, zaświadczających wzajemne wpływy tych języków na gruncie antroponimii. Artykuł zawiera zestawienie białoruskich nazwisk, których podstawą są antroponimy języków bałtyckich, np. *Кардас* – lit. *kárdas* 'miecz, szpada' oraz białoruskich nazwisk z formantami charakterystycznymi dla języków bałtyckich.

13. Юлия А. Гурская: *Прозвище в белорусской поэзии начала XX века* (s. 141–148), streszczenie w języku angielskim (s. 148).

Interesujący szkic, będący analizą utworu „*Rogneda*” białoruskiego poety Janka Kupały. Tytułowa *Rogneda* nosiła drugie imię – *Gorislawa*. Oba te imiona stanowią przedmiot analizy w niniejszym artykule.

14. Stanisław Kania: *Przezviska Niemców w języku polskim* (s. 149–169), streszczenie w języku niemieckim (s. 169).

Obszerny artykuł zbiera przezviska nadawane Niemcom przez Polaków w okresie II wojny światowej. Materiał pozwala przeanalizować sposoby tworzenia przezwisk, ale przede wszystkim jest świadectwem stosunku Polaków do hitlerowskiego okupanta.

15. Krzysztof Kleszcz: *Przezviska używane współcześnie we wsi Grodziec* (s. 171–177), streszczenie w języku angielskim (s. 177).

W artykule przeanalizowano przezwiska używane współcześnie we wsi Grodziec leżącej przy trasie Opole – Częstochowa, liczącej ok. 2,5 tys. mieszkańców. W 70% są to przesiedleńcy z dawnych Kresów południowo-wschodnich i ich potomkowie, 30% stanowią osadnicy z innych stron Polski.

Zebrane w 1989 r. przezwiska (118) opisane są w *Słowniku przezwisk*. Artykuł kończy analiza słowotwórcza materiału.

16. Ewa Komar: *Przezwiska i przydomki mieszkańców parafii suraskiej w XVI–XVIII wieku* (s. 179–187), streszczenie w języku angielskim (s. 187).

W artykule omówione zostały przydomki i przezwiska używane w XVI–XVIII w. do identyfikacji mieszkańców parafii suraskiej (ok. 30 km od Białegostoku). Obszar ten leży na styku kilku języków, kultur. W swoich dziejach wielokrotnie zmieniał przynależność państwową. Przedmiotem analizy jest materiał nazewniczy wyekscerpowany ze źródeł rękopiśmiennych: ksiąg chrztów parafii rzymskokatolickiej z lat 1601–1726, rejestrów pogłównego generalnego, ksiąg grodzkich brańskich oraz pruskich akt tzw. Kamery Białostockiej. Wykorzystano też drukowany inwentarz starostwa suraskiego z 1558 r.

Łącznie odnotowano w badanych źródłach 175 przezwisk i 141 przydomków.

17. Czesław Kosyl: *Przezwiska ludowe określające wzrost i tuszę (próba analizy semantycznej)* (s. 189–208), streszczenie w języku angielskim (s. 209).

W artykule omówiono przezwiska ludowe niosące w sobie określenie wzrostu i tuszy. Analizie semantycznej poddano wyłącznie przykłady opatrzone objaśnieniem motywów nominacji (eksplikacją). Główny podział materiału to podział na nominacje bezpośrednie i metaforyczne. Analiza grupy pierwszej prowadzi m.in. do odnotowania leksemów, w których sem oznaczający wzrost lub tuszę jest głównym komponentem struktury znaczeniowej wyrazu, np. *liliput*, *konus*, *gidia* itp. Główną rolę w drugiej, bogatszej i ciekawszej, odgrywają metafory animalistyczne i reifikacyjne, których liczne przykłady są przetoczone w artykule.

18. Ирина В. Крюкова: *Антропонимические элементы в современных русских эргонимах* (s. 211–216), streszczenie w języku angielskim (s. 217).

Ergonimy to nazwy własne obiektów związanych z działalnością ludzką – fabryk, zakładów pracy, sklepów, organizacji, związków. Artykuł ukazuje różne drogi ich tworzenia we współczesnym języku rosyjskim, zwracając uwagę zwłaszcza na elementy antroponimiczne w nich występujące, np. *Торговый дом братьев Макаровых*.

19. Robert Leszczyński: *Przezwiska konieczne* (s. 219–225), streszczenie w języku niemieckim (s. 226).

Kategoria przezwiska koniecznego wprowadzona przez autora to „nieoficjalna, ale raczej stała nazwa, nadawana na swój prywatny użytek wspólnym, lecz anonimowym znajomym”. Przykładem niech będą przezwiska – *Ciocia od Wróblów* – starsza pani opiekująca się mieszkaniem sąsiadów, *Ten z Nomenklatury* – były partyjny, *Deptacz* – sąsiad bezceremonialnie skracający sobie drogę przez działki czy *Pan od Reksia* itd. W artykule przytoczono bardzo wiele przykładów przezwisk tego typu. Autor charakteryzuje je, pokazując najważniejsze cechy, np. to, że używa się ich w zamkniętej grupie osób, a osoby przezywane najczęściej ich nie znają.

20. Микола Лесюк: *Прізвиська жителів гуцульських сіл* (s. 227–240), streszczenie w języku angielskim (s. 240).

W artykule przedstawiono strukturalno-semantyczną analizę przezwisk mieszkańców pięciu wsi huculskich, leżących wokół Kołomyi, Kosiwa, Wierchowiny. Rejon ten charakteryzuje się bogactwem i różnorodnością przezwisk. Podział ze względu na motywację nie odbiega od podziałów prezentowanych we wcześniejszych artykułach, cechą charakterystyczną jest jednak to, że przydomki o złożonej budowie mogą składać się nawet z pięciu elementów, np. we wsi Kowaliwka zanotowano przykład *Васіль Івана Васільи Йвана Яковогою*.

21. Roma Łodzińska: *Antroponimy nieoficjalne we wsi Brzezówka (gmina Szczucin)* (s. 241–247), streszczenie w języku angielskim (s. 247).

W artykule ukazano i zanalizowano przezwiska używane wspólnie przez mieszkańców wsi Brzezówka, leżącej w gminie Szczucin nad rzeką Breń (dopływ Wisły). Wieś liczy 694 mieszkańców. Zebrany materiał to 85 przezwisk (w tym 29 kobiecych) oraz 13 przydomków.

22. Malan Majtán: *Od prezývky a pŕiřmena k prezvisku (Vývin priezvisk na Slovensku)* (s. 249–259), streszczenie w języku niemieckim (s. 259).

Szkie poświęcony jest słowackim nazwom osobowym począwszy od najstarszych – złożonych, dominujących aż do XIII w. z najczęściej występującymi komponentami *-mirъ/měрь*, *-slavъ*, *-dragъ*, *-myslъ*, *-gojъ* i ich form skróconych, np. *Kojslav* – *Kojan*, oraz upowszechniających się później chrześcijańskich, np. *Mikulaš*, *Petro*, *Šimon* itp. W XIII w. słowackie nazewnictwo osobowe zaczęło się zmieniać. Choć pierwsze przezwisko w naszym rozumieniu poświadczane jest w 1214–1217 r. (*Povša Ryšavy* – *Rufus Povsa*), to nie od niego wiodła droga ku współczesnym przezwiskom. Początkiem przezwisk było pojawiające się od XIII w. obok imienia imię ojca lub określenie pochodzenia, etnicznej lub rodowej przynależności. W artykule omówiono właśnie tę drogę.

23. Мариола Мостовска: *Към проблема за преминаването на личните прозвища във фамилни имена на база историята на рода Делеви* (s. 261–268), streszczenie w języku angielskim (s. 268).

W czasie gdy ustalał się system nazewniczy w krajach europejskich, Bułgaria była pod panowaniem tureckim. Stąd proces tworzenia się nazwisk był w tym kraju stosunkowo późny. Nastąpił dopiero po oswobodzeniu, a więc po 1878 r. Obecnie większość nazwisk bułgarskich to derywaty nazw własnych. Drugą grupę stanowią nazwiska utworzone z przezwisk.

W artykule pokazano na przykładzie formowania się nazwiska jednego z najbardziej znanych rodów bułgarskich – Delievi – typowe procesy powstawania nazwiska od przezwiska. Nazwisko *Delievi* pochodzi od przezwiska *Delije* (tureckie: odważny, dzielny, waleczny), przekształconego za pomocą typowego bułgarskiego morfemu dzierżawczego *-ev*. Od tego przezwiska pochodzi też ponad 50 innych bułgarskich nazwisk. Zostały one również omówione w szkicu.

24. Robert Mrózek: *Pozycja tworów przezwiskowych w systemie antroponimicznym* (s. 269–273), streszczenie w języku angielskim (s. 273).

Artykuł określa reguły systemowe, jakim podlega antroponimia jako jeden z podstawowych komponentów kategoryalnych proprialnej sfery języka. Reguły te odnoszą się zarówno do wyznaczników wewnątrzsystemowych, jak i do kontekstu społeczno-komunikatywnego.

Tekst ukazuje też opozycje, jakim podlega system nazewniczy – diachronia – synchronia, formy oficjalne – formy nieoficjalne.

25. Jerzy Obara: *Przezwiska i wyzwiska zwierząt* (s. 275–316), streszczenie w języku angielskim (s. 316).

Publikacja to bogate źródło wiedzy o używanych na terenie Dolnego Śląska przezwiskach i wyzwiskach psów, kotów, gryzoni, koni itd. Rejestruje i analizuje przezwiska zwierząt utworzone za pomocą środków leksykalno-semantycznych oraz morfologicznych. Zaletą artykułu jest nie tylko szczegółowa analiza materiału, ale i on sam, zebrany i przedstawiony w aneksie. Obejmuje przezwiska o charakterze trwałym oraz wyzwiska tworzone *ad hoc* nacechowane emocjonalnie i najczęściej niemotywowane.

Część druga, wydana w 1999 r., to zbiór 22 artykułów autorów o nazwiskach od O do W:

1. Ewa Oronowicz: *Przezwiska w gwarach dawnego powiatu jarosławskiego (analiza semantyczna, wpływy wschodniostowiańskie i południowostowiańskie)* (s. 11–24), streszczenie w języku angielskim (s. 25).

Artykuł jest analizą semantyczną materiału antroponimicznego zebranego w latach 1992–1994 w 51 miejscowościach powiatu jarosławskiego. 82% z 2716 prze-

zwiąsk motywowanych jest okolicznościowo. „Przez motywację okolicznościową rozumie się wszystkie wiadomości związane z powstaniem przezwiska podane przez informatora, a także ewentualne związki znaczeniowe pomiędzy imieniem lub nazwiskiem nosiciela a jego przezwiskiem” (def. *Łobodzińska, Tomczak*).

Kryterium semantyczne pozwala na wyodrębnienie jedenastu grup znaczeniowych. W pierwszej części artykułu omówiono je na licznych przykładach. W drugiej części wykazano wpływy gwarowe – (południowokresowe i wschodniosłowiańskie) na badanym obszarze, który do wojny należał do województwa lwowskiego. Przykładem takich wpływów są np. przewiska *Ćwieku* ‘od nazwiska *Ćwierz*’, *Kiniu* ‘od imienia *Krzysztof*’, *Powiedzić*, *Rozumisz*, *Kosula*, *Syjasek*, *Hnat*, *Horita*, *Horocha*, *Greško*, *Zadrożnyj*, *Drobnyj*, *Iwanko*, *Smyrko*, *Zarizajko* itp.

2. Oksana Ostapczuk: *O funkcjonowaniu przezwisk w języku artystycznym (przezwisko jako składnik tytułu literackiego)* (s. 27–32), streszczenie w języku angielskim (s. 32).

W języku artystycznym najważniejszą funkcją języka jest funkcja estetyczna. Odnosi się to także do występujących w utworach literackich nazw własnych. Tekst poświęcony jest funkcjonowaniu nazw przezwiskowych w tytułach literackich. Omawiane przykłady pochodzą z literatury polskiej, rosyjskiej i ukraińskiej (m.in. utwory Orzeszkowej, Bunina, Szewczenki, Czechowa, Zapolskiej).

3. Светлана Прохорова, Татьяна Прохорова: *Повторная номинация личного имени* (s. 33–42), streszczenie w języku angielskim (s. 43).

Artykuł poświęcony jest omówieniu zagadnienia wtórnej nominacji nazwy osobowej w utworach literackich. Zdaniem auterek jej mechanizm jest zbliżony do mechanizmu tworzenia przezwisk. Wtórna nominacja może zachodzić poprzez tworzenie frazeologizmów, metafor. W tekście zostały przytoczone i zanalizowane określenia nadane Annie Achmatowej w ponad 40 wierszach autorstwa 36 poetów. Określenia te, to m.in.: ‘wielka poetka’, ‘równa Chrystusowi’, ‘Anioł’, ‘boska’, ‘niebiańska’, ‘gość na Ziemi’, ‘bizantyjska królowa’.

4. Elżbieta Rudnicka-Fira: *Nazwiska odprzezwiskowe krakowian w XVI wieku* (s. 45–58), streszczenie w języku angielskim (s. 58).

Artykuł jest strukturalno-semantyczną analizą odprzezwiskowych nazwisk XVI-wiecznych krakowian z lat 1580–1600, zaświadczonej w księgach metrykalnych (urodzin) z parafii św. Krzyża, św. Anny, NMP, św. Szczepana, Wszystkich Świętych w Krakowie.

Analiza prowadzi do wniosku, że w tym czasie nazwiska odprzezwiskowe krakowian dość szybko stabilizowały się, a tracąc swój przezwiskowy charakter, nabierały cech rodzinności i dziedziczności, co przejawiało się w odpowiednich

procesach strukturalnych i semantycznych. Przykładem niech będą zaświadczone w bogatych materiałach sygnały utrwalania się nazwiska – konsekwentne odmienianie imion przy jednoczesnej niezmienności drugiej po imieniu nazwy (nazwiska odrzewiskowego?), np. *Tomae Komornik, Albertus Stoininka, Stanisłai Kaletka* itp.

5. Michał Sajewicz: *Przezviska mieszkańców kilku wsi z białorusko-ukraińskiego pogranicza na Białostocczyźnie* (s. 59–86), streszczenie w języku angielskim (s. 86).

W tekście zebrano i zanalizowano materiał z obszaru Białostocczyzny, gdzie stykają się języki słowiańskie: polski, białoruski, ukraiński z bałtyckimi. Ponad 350 przezvisk zebranych we wsiach na pograniczu białorusko-ukraińskim poddano analizie semantycznej. Zdecydowana większość z nich ma pejoratywne zabarwienie emocjonalne, większość jest też motywowana apelatywami, które różnią się zależnie od narodowościowego pochodzenia autorów. W warstwie strukturalnej różnic nie ma – mechanizmy tworzenia przezvisk są takie same, w językach dają się zauważyć duże zmiany o charakterze integracyjnym.

6. Lidia Samukowicz-Pacira: *W jaki sposób i dlaczego zmieniano nazwiska Polaków w Stanach Zjednoczonych* (s. 87–93), streszczenie w języku angielskim (s. 93).

Szkic poświęcony jest motywom oraz sposobom zmiany nazwisk dokonywanych przez Polaków, którzy wyemigrowali do USA. Wśród najważniejszych przyczyn zmieniania nazwisk wymienić należy:

- a) chęć uniknięcia błędów ortograficznych, spowodowanych głównie różnicą w wymowie wielu głosek w nazwiskach polskich w porównaniu z ich realizacją w języku angielskim;
- b) przyczyny ekonomiczno-zawodowe;
- c) sprawy rodzinne, sądowe, rozwody;
- d) podejmowanie pracy o charakterze społeczno-politycznym w instytucjach i urzędach państwowych.

Przekształcenia, jakim ulegały nazwiska, to najczęściej: zmiany fonetyczne (*Adamczyk – Adamchyk, Bąkowski – Bakauski, Kądziela – Kaziela* itp.), skracanie nazwisk (*Arciszewski – Arton, Adamczyk – Adams* itd.), tłumaczenie (*Lis – Fox, Krzepka – Strong, Chłodny – Cool* itd.).

7. Павал Сцяцко, Сяргей Богуш: *Мянушкі на Беларусі ў гісторыі і сёння* (s. 95–104), streszczenie w języku angielskim (s. 104).

Artykuł poświęcony jest dawnym i współczesnym przezviskom białoruskim, rozumianym jako nazwy nieoficjalne nadawane dla żartu, wyśmiania lub dla konspiracji. Zapoznaje z semantyczną i strukturalną stroną zagadnienia. Sięgając do

materiałów historycznych (XVII–XVIII w.), autorzy pokazują najczęstsze przerwiska motywowane cechami zewnętrznymi, zawodem, funkcją publiczną, miejscem pochodzenia itp. Poświęcają też uwagę przerwiskom kobiet, tworzonym najczęściej od przerwisk męskich za pomocą sufiksu *-icha*, *-cza* oraz dziecięcym – derywowanym sufiksalnie (*-jonok* // *-onok*) od zawodów ojca.

Taki model tworzenia przerwisk jest kontynuowany również we współczesnym języku białoruskim.

8. Ludwig Selimski: *Z badań nad nazwiskami i przerwiskami katolików na terenie Bułgarii południowej* (s. 105–113), streszczenie w języku angielskim (s. 114).

Proces kształtowania się nazwisk wśród katolików bułgarskich przebiegał już w XVII w. W artykule wykazano, że wiele obecnych nazwisk na badanym terenie nawiązuje bezpośrednio do dawnych przydomków występujących w liczbie mnogiej, które z kolei powstały od przerwisk. Występują one z formantami *-ovi*, *-ini*, rzadziej *-ski*, *-ki* dodawanymi do formy przerwisk w liczbie pojedynczej. Analiza materiału pozwoliła na wydzielenie sześciu grup przydomków motywowanych przerwiskami o zróżnicowanej genezie. Artykuł stanowi ich dokładne omówienie.

9. Adam Siwiec: *Nazewnictwo nieoficjalne w wybranych opowiadaniach Marka Nowakowskiego* (s. 115–131), streszczenie w języku angielskim (s. 131).

We wstępie objaśniono termin „nazewnictwo nieoficjalne”. Oficjalność bądź nieoficjalność imion własnych wiąże się z ich wartością pragmatyczno-stylistyczną, ze sferami ich użycia. Oficjalne, urzędowe nazwania człowieka mogą podlegać uwarunkowanej przez uzus swoistej derywacji stylistycznej, przybierają formy nieoficjalne. Artykuł poświęcony jest analizie takich nazw wybranych z utworów Marka Nowakowskiego: *Ten stary złodziej*, *Benek Kwiaciarz*, *Silna gorączka*, *Zapis*, *Książę Nocy*, *Chłopak z gołębiem na głowie*.

10. Natalia Sosnowska: *Postawa wartościująca w onomastyce na przykładzie przerwisk motywowanych przez nazwy zwierząt* (s. 133–139), streszczenie w języku angielskim (s. 140).

W artykule poddano analizie przerwiska motywowane przez nazwy zwierząt (*Baran*, *Pchła*, *Szkap* itd.). Omówione zostały mechanizmy ich nadawania. Większość z nazw odzwierzęcych określa człowieka na zasadzie szeroko pojętej metafory, np. *Bocian* ‘o kimś, kto ma długie nogi, które podczas chodzenia podnosi jak bocian’. Są też antroponimy o podwójnej motywacji, powstające od nazwiska nosiciela danego przerwiska oraz wyrazu motywującego to nazwisko, np. *Wróblewski* – *Wróbel* lub tworzone przy wykorzystaniu nazwiska nosiciela danego

przezwiska i wyrazu pokrewnego semantycznie wyrazowi motywującemu nazwisko, np. od nazwiska *Baran* – przezwisko *Cap*, od nazwiska *Rybka* – przezwisko *Piskorz*. Postawa wartościująca zdaniem autorki dotyczy większości nazw nadawanych na zasadzie metafory. By ustalić, czy dana nazwa własna jest nacechowana ujemnie, czy nie, należy przeanalizować możliwe negatywne konotacje apelatywu.

11. Janusz Strutyński: *Przezwiska mieszkańców Skały w województwie miejskim krakowskim* (s. 141–149), streszczenie w języku angielskim (s. 149).

Przedmiotem pracy są przezwiska mieszkańców Skały – miasta liczącego ok. 5 tys. mieszkańców, położonego ok. 30 km od Krakowa. Materiał – 660 przezwisk – poddany jest w artykule analizie semantycznej i strukturalnej. Najliczniejszą grupę – 29,48% – stanowią przezwiska oparte na cechach zewnętrznych oraz wewnętrznych – 17,93% (razem 47,41%). Ciekawostką jest, że na terenie Skały nie występują przezwiska bazujące na nazwiskach. Prawdopodobnie jest to związane z niewielkim zróżnicowaniem, powtarzalnością nazwisk na tym terenie.

12. Iveta Slabjarová: *Zivé osobné mená v hornonitrianskej oblasti* (s. 151–164), streszczenie w języku angielskim (s. 164).

Obszerny szkic poświęcony jest tzw. żywym osobistym imionom, których podstawową funkcją jest identyfikacja każdego z członków społeczności. Materiał zebrany w 1994 r. w rejonie Górnej Nitry we wsi Diviacka Nová Ves poświadcza posiadanie takiego imienia przez 94% z 1796 jej mieszkańców. Artykuł poddaje je analizie socjolingwistycznej.

13. Василий И. Супрун: *Диалектные особенности фамилии Волгоградцев* (s. 165–177), streszczenie w języku angielskim (s. 178).

Zadaniem artykułu jest opisanie cech dialektalnych występujących w oficjalnie używanych nazwiskach mieszkańców Wołgogradu. Wprowadzeniem do analizy jest szerokie i dokładne zarysowanie tła historycznego i opisanie sytuacji etnicznej na tym terenie. Ciąg dalszy to omówienie nazwisk specyficznych dla mieszkańców Wołgogradu, w którym zwrócono szczególną uwagę na cechy dialektalne widoczne na płaszczyźnie leksykalnej i fonetycznej.

14. Mirosława Świtłała: *Przezwiska ludowe w parafii św. Marcina w Klikuszowej koło Nowego Targu* (s. 179–188), streszczenie w języku angielskim (s. 188).

Przezwiska ludowe będące przedmiotem artykułu zostały zebrane podczas eksploracji w 1994 r. parafii św. Marcina w Klikuszowej (wsie: Klikuszowa, Lasek, Morawczyzna, Obidowa, Trute). Zostały one zanalizowane ze względu na procesy nazwotwórcze: za pomocą jakich środków językowo-stylistycznych są tworzone, jakie są okoliczności ich powstawania, jakie funkcje kategoriałno-stylistyczne wyrażają morfemy derywacyjne.

15. Bazyli Tichoniuk: *Przezviska jako element kodu identyfikacyjnego w XVI-wiecznych „popisach” wojsk litewskich* (s. 189–201), streszczenie w języku angielskim (s. 201).

Prezentowane studium jest strukturalną i semantyczną analizą przydomków używanych w XVI w., zebranych w oficjalnych spisach ludności Wielkiego Księstwa Litewskiego. Materiał pochodzi z „popisów”, czyli spisu wojskowego z 1528, 1565 i 1567 r. (32 450 odnotowanych osób płci męskiej). Zaklasyfikowany został do kilku grup wydzielonych ze względu na motywację. Szkic ukazuje też ówczesny kod identyfikacyjny, stosowany przez kancelarię wielkksiążęcą – od nazw jednowyrazowych do wielowyrzawowych zestawień antroponimicznych, np. *Шикмо Яновичь, Ейсмонть Вынимокъ* (1567).

16. Lucyna Tomczak: *Antroponimy nieoficjalne mieszkańców Sutkowa* (s. 203–215), streszczenie w języku angielskim (s. 215).

W artykule zanalizowano nieoficjalne antroponimy – przezviska, potoczne formy imienne, feminatywa, patronimika, matronimika, realne określenia pochodzenia odmiejscowego mieszkańców Sutkowa, wsi położonej w gminie Dąbrowa Tarnowska, liczącej ok. 425 mieszkańców. Przedmiotem opisu semantyczno-strukturalnego jest 157 antroponimów określonych przez samych użytkowników jako przezviska lub wyzviska.

17. Silvo Torkar: *Antroponimia byłej niemieckiej wyspy językowej w górnej dolinie Baczy (okręg Tolmin, Słowenia Zachodnia)* (s. 217–230), streszczenie w języku angielskim (s. 230), mapa (s. 231).

W publikacji zanalizowano materiał antroponimiczny z terenów górnego dorzecza Baczy w zachodniej Słowenii, na których w drugiej ćwierci XIII w. osiedlili się chłopci tyrolscy z Pustertala. Na przykładzie nazwisk: *Daskobler, Švarckobler, Kaltnekar, Pajntar* przedstawiono proces powstawania nowych nazwisk mających podstawę niemiecką, a utworzonych od nazw terenowych. Omówiono też wiele innych spotykanych na obszarze Bańskiej Doliny nazwisk utworzonych od podstaw niestóweńskich.

18. Анна Усціновч: *Імёны-мянушкі і родавыя найменні* (s. 233–238), streszczenie w języku angielskim (s. 238).

W artykule zanalizowano XVI-wieczne imiona, przezviska i nazwy o charakterze rodowym z terenu Białorusi wybrane z wydanych drukiem w latach 1865–1894 w Wilnie *Akt Wileńskiej Komisji Archeologicznej*.

19. Bogdan Walczak, Mariola Walczak: *Przydomki władców słowiańskich (na tle porównawczym)* (s. 239–253), streszczenie w języku angielskim (s. 254).

W publikacji omówiono przydomki królów i książąt słowiańskich funkcjonujące w świadomości społecznej, a także mniej znane, ale poświadczone w źródłach, np. polski król Bolesław II, zwany dziś tylko Śmiałym, nosił przydomek *Waleczny* lub *Wojowniczy*.

Apogeum występowania przydomków w Polsce przypada na XIII i XIV w. (na zachodzie Europy zjawisko to było wcześniejsze), zaś po XV w. należą one do wyjątków. Podobnie było w innych językach słowiańskich. W artykule przytoczono przydomki, szukając podobieństw i różnic w poszczególnych językach oraz przyczyn ich występowania. Przedstawiono też listę najpowszechniejszych z nich, występujących zresztą nie tylko w językach słowiańskich. Były to np.: *Święty*, *Dobry*, *Mężny*, *Śmiały*, *Pobożny*.

20. Stefan Warchoł: *W sprawie genezy i sposobów funkcjonowania przezwisk i przydomków w mikrosystemie gwarowym Frampola w województwie zamojskim* (s. 255–276), streszczenie w języku angielskim (s. 276).

Na bazie materiału antroponimicznego zebranego w latach 1987–1988 i w 1995 r. (385 przezwisk i 46 przydomków) we Frampolu – miasteczku leżącym na Zamojszczyźnie, omówiono genezę i sposób funkcjonowania przezwisk i przydomków w systemie nazewniczym. Autor przekazuje w artykule wiele uwag teoretycznych odnoszących się do omawianego zjawiska językowego. Materiał zaś systematyzuje według kryteriów semantycznych, poddając go także analizie strukturalnej.

21. Паўліна Вашко: *Псеўданім як літаратурная мянушка на прыкладах з творчасці гумарыстаў і сатырыкаў* (s. 277–281), streszczenie w języku angielskim (s. 281).

W artykule zanalizowano pseudonimy i przezwiska literackie zaczerpnięte z twórczości humorystów i satyryków białoruskich. Ukazano całą gamę pseudonimów np. autorów czasopisma „Satyrykon”: *Медуза Гаргона*, *Фама Апіскін*, określając je jako przezwiska-maski i omawiając funkcję, jaką miały spełnić.

22. Елена Выборнова: *Современные школьные прозвища* (s. 283–295), streszczenie w języku angielskim (s. 295).

Artykuł poświęcony jest analizie współczesnych przezwisk funkcjonujących wśród uczniów ze szkół okręgu wołgogradzkiego. Zgrupowane w trzech głównych typach: przezwiska wywodzące się od antroponimów, przezwiska określające cechy danej osoby, przezwiska przekazujące informacje o charakterystyce zewnętrznej, powstają w sposób typowy dla tych formacji. Ciekawsze jest więc spojrzenie na nie jako na świadectwo zmian w życiu społecznym i sposobie postrzegania świata.

Joanna Strzelecka